

Державний торговельно-економічний університет
Кафедра економічної теорії та конкурентної політики

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**ГАРМОНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМ
АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Студента 4 курсу, 17 групи,
спеціальності 073 Менеджмент
Освітньої програми Управління
в сфері економічної конкуренції

_____ підпис _____

Кужим Дмитро
Сергійович

Науковий керівник
доктор економічних наук,
доцент, професор кафедри
економічної теорії та
конкурентної політики

_____ підпис _____

Штундер Ірина
Олександрівна

Гарант освітньої програми
кандидат економічних наук,
доцент

_____ підпис _____

Ясько Юлія Іванівна

Київ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	6
1.1. Нормативно-правове та інституційне забезпечення антимонопольного регулювання в Україні.....	6
1.2. Європейська система регулювання конкурентних відносин.....	13
1.3. Порухення конкурентного законодавства України та країн ЄС.....	19
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Удосконалення інституційного забезпечення антимонопольного регулювання.....	23
2.2. Оптимізація інструментарію антимонопольного регулювання.....	26
2.3. Формування конкурентної політики держави з урахуванням європейського досвіду.....	30
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	37

ВСТУП

Система державного регулювання економіки, що сформувалася в усіх індустріально розвинених країнах, в якості обов'язкового елемента передбачає створення сприятливих умов для розвитку конкурентного середовища на ринках різних товарів і послуг.

Складність механізму функціонування та розвитку конкурентних відносин вимагає формування державної конкурентної політики, важливою складовою реалізації якої є антимонопольне регулювання. Воно спрямоване на захист економічної конкуренції шляхом попередження і недопущення негативного впливу монопольних утворень. Державна конкурентна політика покликана забезпечити такі умови функціонування ринку, при яких не виникає обмеження інтересів фірм або порушення прав споживачів. Конкурентна політика є одним із найскладніших видів економічної політики, оскільки повинна спиратися на точні прогнози розвитку конкуренції і конкурентного середовища.

Після отримання незалежності Україна спрямувала свої зусилля на створення нової економічної системи, яка базується на принципах рівних умов у конкурентній боротьбі між суб'єктами господарювання. Для досягнення цієї мети важливим є вступ до міжнародного ринку та інтеграція в Європейський Союз, що підтверджується розробкою та прийняттям ряду програм та документів. Одним з основних завдань державної політики є встановлення відповідності національного антимонопольно-конкурентного законодавства нормам ЄС, зокрема щодо зловживання монопольним (домінуючим) становищем, антиконкурентних узгоджених дій, недобросовісної конкуренцією, тощо. Раніше цій проблемі присвячували увагу С. Валітов, С. Мельник, Г. Ільющенко, З. Борисенко, Б. Деревянко та інші, але гармонізації української та європейської систем антимонопольного регулювання потребує додаткового дослідження.

Зразу зауважимо, що розвиток ринкової економіки є однією з найважливіших складових стабільного економічного розвитку держави. Проте розвиток ринкових відносин, які зазвичай супроводжуються зростанням

підприємницької активності, вимагає підтримки з боку влади, зокрема в галузі антимонопольного регулювання. У контексті європейської інтеграції України, доцільним стає аналіз гармонізації української та європейської систем антимонопольного регулювання, а також вивчення впливу цього процесу на підприємницьку діяльність в Україні.

Актуальність теми гармонізації української та європейської систем антимонопольного регулювання є надзвичайно важливою в контексті європейської інтеграції України. Забезпечення конкурентоспроможності національних економік у міжнародному просторі є основою розвитку країни. Водночас, розбіжності між національними та європейськими підходами до антимонопольного регулювання стають перешкодою на шляху до європейської інтеграції України. Дослідження проблеми гармонізації двох систем контролю за конкуренцією є необхідним для забезпечення економічного розвитку та успішної інтеграції України в європейський простір.

Метою випускної кваліфікаційної роботи є визначення особливостей функціонування антимонопольного регулювання в Україні та Європейському Союзі, розкриття проблем, пов'язаних з їх несумісністю та визначення шляхів їх гармонізації.

Завдання дослідження полягає в аналізі нормативно-правового забезпечення антимонопольного регулювання в Україні та Європейському союзі, порівнянні систем конкурентних відносин, виявленні відмінностей та спільностей у підходах щодо порушень законодавства, а також визначенні шляхів удосконалення інституційного забезпечення та інструментарію.

Предметом дослідження є процес гармонізації української та європейської систем антимонопольного регулювання.

Об'єктом дослідження є нормативно-правові та інституційні аспекти антимонопольного регулювання в Україні та Європейському Союзі.

В першому розділі роботи будуть розглянуті основні принципи функціонування систем антимонопольного регулювання в Україні та

Європейському Союзу, а також будуть проаналізовані існуючі регуляторні акти в обох системах. Далі буде проведено порівняльний аналіз з визначенням різниці та подібності між цими системами контролю за конкуренцією. Також, буде проведений аналіз порушень конкурентного законодавства в Україні та країнах ЄС.

У другому розділі будуть розроблені практичні рекомендації для удосконалення інституційного забезпечення антимонопольного регулювання в Україні, проведена оптимізація інструментарію антимонопольного регулювання та сформована конкурентна політика держави з урахуванням європейського досвіду.

РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В КРАЇНАХ ЄС ТА УКРАЇНІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

1.1. Нормативно-правове та інституційне забезпечення антимонопольного регулювання в Україні

У 1990-х роках Україна, як і багато інших країн світу, створювала нову систему конкурентного законодавства для полегшення переходу від централізованої планової до ринкової економіки. Багато в чому початок становлення української конкурентної політики та Антимонопольного комітету України (АМКУ) був багатообіцяючим. За надзвичайно складних початкових умов - зокрема, десятиліттями всеохоплюючого державного контролю над економікою та відсутності інституцій, необхідних для підтримки ринкової економіки, - АМКУ досягнув справжнього успіху в залученні сильного керівництва, формуванні дієздатного персоналу та розробці програм, спрямованих на усунення приватних та державних перешкод для конкуренції [1].

АМКУ здійснює антимонопольне регулювання відповідно до:

ЗУ «Про Антимонопольний комітет України»

ЗУ «Про захист економічної конкуренції»

ЗУ «Про захист від недобросовісної конкуренції»

Інших нормативно-правових актів

Рис. 1.1. Основні нормативно-правові акти, що регулюють конкуренцію в Україні

Інституційне забезпечення антимонопольного регулювання в Україні здійснюється Антимонопольним комітетом України, який є органом державної

влади, що здійснює антимонопольне регулювання в Україні відповідно до Закону України "Про Антимонопольний комітет України", "Про захист економічної конкуренції" та інших нормативно-правових актів. Головним завданням АМКУ є забезпечення додержання законодавства України про захист економічної конкуренції, запобігання та припинення зловживань монопольним становищем на ринках товарів та послуг, забезпечення рівних умов конкуренції для всіх суб'єктів господарювання, а також розслідування порушень законодавства про захист економічної конкуренції та застосування заходів щодо їх усунення.

У своїй діяльності АМКУ має право проводити перевірки суб'єктів господарювання, вимагати від них необхідну інформацію та документи, розглядати скарги та звернення щодо порушень законодавства про захист економічної конкуренції, призначати штрафи та інші санкції.

Окрім цього, АМКУ користується й іншими повноваженнями, які передбачені Законом України "Про Антимонопольний комітет України", зокрема, здійснює моніторинг стану конкуренції на ринках, пропонує зміни до законодавства про захист економічної конкуренції, забезпечує міжнародне співробітництво у сфері антимонопольного регулювання та інше.

На АМКУ також покладені додаткові значні повноваження у сфері державної допомоги та публічних закупівель. Що стосується державної допомоги, український парламент прийняв у 2014 році Закон "Про державну допомогу суб'єктам господарювання". АМКУ відповідає за дотримання цього закону. Що стосується державних закупівель, то комітет продовжує нести відповідальність за розгляд скарг щодо порушень правил публічних закупівель, яку він виконує з 2006 року. Україна має систему яка забезпечує прозорі та конкурентні процедури публічних закупівель, але іноді ці процеси порушуються. У такому випадку АМКУ може вживати заходів для захисту конкуренції. Наприклад, комітет може заборонити укладання договорів на певних умовах або ухвалити рішення про порушення антимонопольного законодавства. Крім того, АМКУ має право брати участь у процедурах публічних закупівель як незалежний орган з метою

забезпечення дотримання принципів конкуренції та захисту інтересів споживачів[2].

Закон України "Про захист економічної конкуренції" - це основний нормативно-правовий акт, який визначає правові засади та принципи захисту економічної конкуренції в Україні. Закон був прийнятий у 2001 році і він визначає регуляторні повноваження та функції Антимонопольного комітету України, його структуру, порядок діяльності, взаємодію з іншими органами влади та громадськістю.

Закон встановлює загальні принципи захисту економічної конкуренції в Україні, зокрема:

- заборону на укладання домовленостей між суб'єктами господарювання, які мають на меті обмеження конкуренції на ринку (антиконкурентні узгоджені дії);
- обмеження щодо координації дій органів влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю, що мають негативний вплив на конкуренцію.
- заборону на зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку;
- заборону на концентрацію підприємств, що може призвести до створення або підсилення монопольного становища на ринку.

Закон також передбачає, що АМКУ має право проводити розслідування у випадках порушення антимонопольного законодавства, видаляти недобросовісних учасників з ринку, накладати штрафи та санкції, а також контролювати концентрацію суб'єктів господарювання. Також передбачає створення державного реєстру підприємств, які мають домінуюче становище на ринку. Він містить інформацію про діяльність таких підприємств, що дає змогу АМКУ контролювати їх дії та запобігати зловживанню домінуючим становищем.

Стаття 6 Закону України "Про захист економічної конкуренції" визначає загальні умови, за яких суб'єкти господарювання можуть бути звільнені від

відповідальності за здійснення антиконкурентних узгоджених дій (наприклад, картельних змов). Співпраця таких суб'єктів з АМКУ має суттєве значення для доведення наявності таких дій.

Згідно з цією статтею, суб'єкт господарювання, який вчинив антиконкурентні узгоджені дії і раніше за інших учасників дій добровільно повідомить АМКУ про цей факт, а також подасть інформацію, яка допоможе та істотно вплине на прийняття рішення у справі, звільняється від відповідальності за вчинення антиконкурентних узгоджених дій. Водночас, умови звільнення від відповідальності обмежені низкою обставин.

Умови звільнення від відповідальності не застосовуються до зобов'язання, яке:

- повідомивши АМКУ про антиконкурентні узгоджені дії, не вжив ефективних заходів для їх припинення
- був ініціатором антиконкурентних узгоджених дій або керував ними, або
- не подав усіх доказів або інформацію про відповідне порушення, вчинене суб'єктом господарювання, які були йому відомі та могли бути вільно отримані суб'єктом господарювання.

Відповідно до п. 3 ст. 6 Закону "Про захист економічної конкуренції", "антиконкурентними узгодженими діями вважаються (...) вчинення суб'єктами господарювання схожих дій (бездіяльності) на ринку товару, які призвели чи можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції у разі, якщо аналіз ситуації на ринку товару спростовує наявність об'єктивних причин для вчинення таких дій (бездіяльності)" [3]. Таким чином, для того, щоб кваліфікувати поведінку суб'єктів господарювання як порушення п. 3 ст. 6 Закону про захист економічної конкуренції, мають бути дотримані обидва критерії, а саме: відсутність об'єктивних причин та негативний вплив (потенційний вплив) на конкуренцію в Україні.

Згідно зі статтею 12 Закону "Про захист економічної конкуренції", суб'єкт господарювання вважається володарем домінуючого становища на ринку, якщо

він є єдиним учасником на ринку або не зазнає істотної конкуренції на ринку внаслідок, зокрема, обмеженого доступу інших суб'єктів господарювання до сировини, матеріалів та каналів збуту, наявності бар'єрів для входу на ринок та певних привілеїв. Вважається, що суб'єкт господарювання займає домінуюче становище на ринку, якщо його частка на ринку перевищує 35%, якщо тільки він не доведе наявність значної конкуренції з боку інших учасників ринку.

Суб'єкт господарювання з меншою часткою ринку також може вважатися домінуючим, якщо немає значної конкуренції через порівняно невеликі частки ринку його конкурентів.

Деякі суб'єкти господарювання можуть також вважатися такими, що колективно займають домінуюче становище на ринку (колективне домінування), якщо або 1) сукупна частка на ринку трьох або менше суб'єктів господарювання перевищує 50%; або 2) сукупна частка на ринку п'яти або менше суб'єктів господарювання перевищує 70%.

Останніми роками АМКУ намагається суттєво зменшити роль структурних ринкових показників (ринкових часток підприємств) у визначенні домінування та збільшити роль поведінкових аспектів, таких як економічний аналіз ситуації на ринку та негативних наслідків для конкуренції та споживачів. За такого нового підходу структурні показники відіграють роль лише певного процедурного тесту, що вказує на поріг, після якого суб'єкт господарювання повинен довести, що він зазнає значної конкуренції. Таким чином, якщо частка суб'єкта господарювання на ринку перевищує 35%, він повинен довести, що зазнає значної конкуренції, а АМКУ може заперечити такі аргументи. Якщо частка ринку становить 35% або менше, суб'єкт господарювання також може вважатися домінуючим, але тільки якщо АМКУ зможе довести, що він не зазнає значної конкуренції, а суб'єкт господарювання не зможе це спростувати, особливо у випадках, коли частка ринку його конкурентів є відносно невеликою.

Стаття 13.1 Закону "Про захист економічної конкуренції" містить загальний стандарт для визначення зловживання суб'єктом господарювання своїм

домінуючим становищем. Діяльність "суб'єкта господарювання, що займає домінуюче становище, є зловживанням, якщо (а) така поведінка призвела або може призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, зокрема, шляхом зниження конкурентоспроможності або ущемлення інтересів інших суб'єктів господарювання чи споживачів, та (б) обмеження конкуренції було б неможливим за умови існування значної конкуренції на ринку" [3]. Стаття 13.2 перераховує конкретні дії (або форми бездіяльності)

В Україні діє система попереднього повідомлення про концентрацію. Допускається проведення злиття, якщо воно не призводить до утворення монополістичного контролю або суттєвого зменшення конкуренції на загальному ринку або в значній його частині. Домінування вважається встановленим, якщо частка компанії на ринку перевищує 35%, двох компаній - 50% або трьох учасників - 70%. Учасники злиття, ринкові частки яких перевищують ці порогові значення, повинні довести, що вони не займають домінуючого становища. У таких випадках зацікавлені сторони повинні довести наявність конкуренції для подолання вищезазначеної презумпції. Компанія також вважатиметься домінуючою, якщо вона не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженого доступу інших суб'єктів господарювання до сировини або ринків збуту.

Отримувати дозвіл на концентрацію потрібно лише тим компаніям, у яких сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів учасників концентрації, перевищує суму, еквівалентну 30 мільйонам євро, при цьому сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів в Україні не менш як у двох учасників концентрації, з урахуванням відносин контролю, перевищує суму, еквівалентну 4 мільйонам євро. Також і тим чия сукупна вартість активів або сукупний обсяг реалізації товарів в Україні перевищує суму, еквівалентну 8 мільйонам євро, при цьому обсяг реалізації товарів хоча б одного іншого учасника концентрації, з урахуванням відносин контролю, у тому числі за кордоном, перевищує суму, еквівалентну 150 мільйонам євро [3].

Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" [4] визначає правові та організаційні засади захисту від недобросовісної конкуренції, забезпечує боротьбу з протиправними діями на ринку, які суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності.

Закон регулює такі питання:

- визначення поняття недобросовісної конкуренції та переліку протиправних дій на ринку;
- законодавчі та організаційні основи функціонування органів державної влади та інших структур, що відповідають за додержання законодавства щодо боротьби з недобросовісною конкуренцією;
- процедури розгляду скарг та повідомлень про порушення законодавства щодо боротьби з недобросовісною конкуренцією, а також належне застосування санкцій до осіб, що порушують ці закони;
- відповідальність за порушення законодавства про захист від недобросовісної конкуренції.

Основні протиправні дії на ринку, які регулює Закон, включають в себе:

- узгодження цін;
- поділ ринку територіально або за видами товарів;
- дискредитацію товарів, робіт чи послуг;
- використання недостовірної інформації про конкурента;
- навмисне утруднення виробництва та продажу товарів, робіт чи послуг;
- створення штучних бар'єрів для входу на ринок нових суб'єктів господарювання.

Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" є важливим інструментом для забезпечення справедливої конкуренції на ринку, захисту прав споживачів та підтримки економічного зростання. Він також сприяє розвитку підприємництва та підтримці інноваційних підходів у бізнесі.

1.2. Європейська система регулювання конкурентних відносин

Право Європейського Союзу має завдання забезпечувати інтеграцію відповідних нормативних актів, базуючись на принципах верховенства та прямої дії. Ця законодавча практика має на меті однорідне застосування норм права Євросоюзу, з одного боку, і врахування національних відмінностей законодавств держав-членів, з іншого [5]. Норми, що регулюють виключну компетенцію Євросоюзу щодо встановлення правил конкуренції, необхідних для функціонування внутрішнього ринку, містяться як у установчих договорах, так і в актах вторинного права Євросоюзу, що видаються його інститутами. Система джерел антимонопольного права Євросоюзу включає в себе систему спеціальних принципів регулювання конкуренції та основні доктрини, які розвиваються практикою Суду Євросоюзу. Таким чином, основними джерелами правового регулювання діяльності підприємств є норми установчих договорів [6].

Особливу увагу у Договорі про функціонування Європейського Союзу приділено правилам конкуренції, які розглядаються у відповідному розділі (розд. VII, ст. 101-109). Цей розділ формально поділений на дві секції: правила, що стосуються підприємств (ст. 101-106), та норми про державну допомогу (ст. 107-109). Ці норми містяться в Договорі про функціонування Європейського Союзу як одне з головних джерел правового регулювання конкуренції в Європейському Союзі. Вони є обов'язковими для дотримання всіма підприємствами, що здійснюють діяльність на території Європейського Союзу.

Статті 101 і 102 ДФЄС, які містять положення про заборону угод, домовленостей та зловживання домінуючим становищем на ринку, мають пряму дію в правових системах держав-членів. Це означає, що будь-який суб'єкт права може посилатися на ці статті і прямо відстоювати свої права в національних судах.

Регламент Ради (ЄС) № 1/2003 [7], що визначає порядок застосування правил конкуренції, також має важливе значення. Цей Регламент замінив Регламент № 17 від 6 лютого 1962 року, який регулював політику конкуренції до 2004 року. Однією з головних змін, які внесли Регламентом № 1/2003, було зміцнення децентралізованої системи застосування правил конкуренції, що заснована на системі юридичного винятку з прямою дією. Це означає, що в кожній державі-члені ЄС існують органи, які мають компетенцію застосовувати правила конкуренції та проводити розслідування в разі порушень. У цілому, система правил конкуренції, яка визначена у ДФЄС та регулюється Регламентом № 1/2003, є важливим інструментом для забезпечення чесної та відкритої конкуренції на ринку, захисту прав споживачів та забезпечення ефективної діяльності підприємств.

Регламент ЄС № 1/2003 та Регламент № 773/2004 докладають зусиль щодо забезпечення захисту конкуренції в ЄС, які доповнюють засоби, що вже існують в національних правових системах держав-членів. Європейська мережа з питань конкуренції є важливим інструментом, який забезпечує координацію дій між національними конкурентними органами та Європейською Комісією. Вона сприяє обміну інформацією, консультаціям, координації заходів, включаючи проведення розслідувань у сфері конкуренції та прийняття рішень.

Застосування ст. 101 і 102 ДФЄС має значний вплив на економіку ЄС, оскільки ці положення регулюють конкуренцію на внутрішньому ринку, забезпечуючи здорову конкуренцію та захищаючи інтереси споживачів. У разі порушення правил конкуренції національні конкурентні органи та Європейська Комісія можуть накласти на підприємства або групи підприємств штрафи та/або зобов'язати їх вжити конкретних заходів з відновлення конкуренції.

Загалом, застосування положень Регламенту ЄС № 1/2003 та Регламенту № 773/2004 є важливим елементом регулювання конкуренції в ЄС, що сприяє створенню сприятливих умов для підприємств та споживачів.

Директива ECN+ включає в себе такі ключові положення:

1. Незалежність національних конкурентних відомств від уряду та інших організацій.
2. Достатні ресурси та повноваження для національних конкурентних відомств для ефективного застосування правил конкуренції ЄС в своїй юрисдикції.
3. Уніфіковані процедури для співпраці та обміну інформацією між національними конкурентними відомствами та Європейською Комісією.
4. Стандартизація процедур національних судів у відносинах, пов'язаних з правилами конкуренції ЄС.

Метою цієї директиви є забезпечення однакового застосування правил конкуренції ЄС в усіх державах-членах, зменшення адміністративного навантаження на бізнес та удосконалення механізмів реагування на порушення правил конкуренції ЄС[8].

Для досягнення мети Директиви необхідно забезпечити, щоб національні органи мали однаковий набір повноважень щодо проведення розслідувань та прийняття рішень, а також надавали широкі повноваження щодо взаємодопомоги між органами з питань конкуренції різних країн-членів. Директива передбачає, що національні конкурентні відомства матимуть повноваження встановлювати пріоритети та відхиляти скарги, якщо вони не є пріоритетними. Крім того, держави-члени повинні забезпечувати національні конкурентні відомства кваліфікованими працівниками, достатніми фінансовими, технічними та технологічними ресурсами, а також надавати можливість вільного розпорядження своїми бюджетними коштами.

Зважаючи на ці розширені повноваження національних конкурентних відомств, Директива вимагає від держав-членів ЄС забезпечення необхідної кваліфікації, ресурсів та бюджетних коштів для здійснення цих повноважень. Крім того, Директива спрямована на покращення співпраці між національними конкурентними відомствами різних держав-членів, зокрема, через забезпечення взаємодії при проведенні розслідувань і обмін інформацією.

Зокрема, Директива встановлює механізм співпраці між національними конкурентними відомствами, який передбачає можливість взаємодії щодо обміну інформацією, проведення спільних розслідувань та надання взаємної правової допомоги. З метою уніфікації процедур, Директива також вимагає від держав-членів ЄС забезпечення застосування спільних стандартів і форматів документів при обміні інформацією між національними конкурентними відомствами.

Загалом, ці заходи повинні сприяти зміцненню конкуренції на внутрішньому ринку ЄС, захисту інтересів споживачів та забезпеченню рівних умов для підприємств у всіх державах-членах.

Директива дозволяє національним конкурентним відомствам держав-членів ЄС значно розширити свої повноваження з прийняття рішень. Наприклад, як і в Регламенті ЄС № 1/2003, Директива передбачає, що будь-який орган, який виявляє порушення, має право вимагати припинення такого порушення від підприємств та застосовувати будь-які необхідні заходи для захисту конкуренції, будь то поведінкові чи структурні.

Ця Директива також розширила повноваження національних конкурентних відомств держав-членів ЄС, які тепер можуть накладати пропорційні та перешкоджаючі штрафи на суб'єктів господарювання, які порушують конкурентне законодавство або перешкоджають розслідуванню. Штрафні санкції повинні бути принаймні на рівні 10% від загального світового обігу відповідного підприємства. Крім того, вона встановлює політику поблажливості до учасників угоди, які добровільно визнають наявність картелю, і це може призвести до зменшення їхнього штрафу. Регламент ЄС № 1/2003 не містив таких положень.

Також існують акти вторинного законодавства, які регулюють процедури виконання положень ДФЄС.

У сфері картельної практики важливе місце займають Регламенти про групові винятки із заборон, наприклад, № 1217/2010 (про науково-дослідну діяльність) [9] та № 1218/2010 (про спеціалізацію) [10] у горизонтальних угодах.

У сфері вертикальних угод було прийнято Регламент Комісії №330/2010 [11].

У сфері контролю за концентрацією важливе значення має Регламент Ради (ЄС) №139/20049 [12], який набув чинності 01.05.04. У галузі державної допомоги був прийнятий Регламент Ради ЄС № 659/199910 [13].

Крім регламентів та директив, до джерел конкурентного права Євросоюзу належать різні довідкові та інформаційні повідомлення Комісії, її керівні настанови та інші документи.

Важливо зауважити, що в антимонопольному праві Євросоюзу діє достатньо активна практика прийняття та застосування актів "м'якого" права [14]. Ці акти кодифікують правозастосовну практику Комісії та Суду ЄС. У антимонопольному праві Євросоюзу прикладами таких актів є Повідомлення Комісії про її співпрацю з національними судами держав-членів щодо застосування ст. 101 і 102 ДФЄС [15], Повідомлення про доктрину *deminimis* [16], Повідомлення щодо визначення відповідного ринку в цілях антимонопольного права Євросоюзу [17], Повідомлення – Керівні настанови щодо концепції впливу на торгівлю, Повідомлення Комісії ЄС – Керівні настанови щодо застосування п. 3 ст. 101 ДФЄС [18] тощо.

Такі документи Комісії, хоча не є обов'язковими до дотримання, відіграють важливу роль у практичному застосуванні правил конкуренції Судом ЄС, національними судами та національними конкурентними відомствами. Вони також мають значення в методологічному аспекті, сприяють систематичній та послідовній практиці застосування законодавства, тлумаченню правових норм, роблять законодавство більш прозорим та передбачуваним для осіб, які його використовують. Ці документи є рекомендаційними та не мають прямої юридичної сили, але вони допомагають забезпечити однакове тлумачення законодавства в різних країнах та забезпечують більш ефективне застосування антимонопольного законодавства в Європейському Союзі.

При аналізі джерел антимонопольного права в Європейському союзі важливо звернути увагу на судові рішення. Рішення, прийняті Судом ЄС, мають суттєве значення для розвитку та вдосконалення конкурентного права ЄС. Судові

рішення ухвалюються після розгляду скарг на рішення, що прийняла Комісія - орган, який має виконавчу владу та наділені нормотворчими та квазісудовими повноваженнями. Судова практика ЄС сформувала систему принципів антимонопольного права, які стали основними "доктринами" права ЄС. На це вказують пояснення Суду ЄС щодо таких понять конкурентного регулювання, як "підприємство" [19], "єдиний економічний суб'єкт господарювання" [20], "вплив на внутрішній ринок ЄС" [21], "узгоджена практика" [22] та інші.

Додатково варто звернути увагу на групу джерел антимонопольного права Євросоюзу, що стосуються приватної підприємницької діяльності. Серед цих джерел можна виділити міжнародні угоди з третіми країнами або міжнародними організаціями. Багато угод про асоціацію містять правила конкуренції, які відповідають нормам ЄС або навіть ідентичні з ними. Наприклад, Угода про Європейський економічний простір (ЄЕП) [23], що регулює відносини між ЄС та Ісландією, Норвегією та Ліхтенштейном, встановлює правила конкуренції, які збігаються з нормами ДФЄС і інтерпретуються на основі практики Суду ЄС. Ці правила мають пряму дію в межах ЄС і подібні до правил конкуренції, що визначені в ДФЄС. Країни, що уклали угоду, створили Керівний Орган та Суд ЄАВТ з юрисдикцією розгляду скарг на рішення Керівного Органу, повноваження якого відповідають повноваженням Комісії.

У Європейському Союзі існує практика укладання спеціальних угод про конкуренцію з деякими третіми країнами, з метою поліпшення співпраці та координації між конкурентними відомствами сторін угоди. Наприклад, Угода між Європейськими співтовариствами та урядом Канади щодо застосування права конкуренції 1999 року [24] та Угода між Європейським співтовариством та Урядом Японії про співпрацю у сфері антиконкурентної діяльності [25] є прикладами таких угод. Основна мета цих угод полягає у зменшенні наслідків або можливості виникнення розбіжностей між сторонами через застосування свого конкурентного права.

1.3. Порухення конкурентного законодавства України та країн ЄС

Під заголовком "Європа, придатна для цифрової епохи" президент фон дер Ляєн визначила цифрову сферу як один з ключових пріоритетів своєї роботи в Єврокомісії. На конкурентних ринках компанії повинні впроваджувати інновації та бути ефективними, щоб зростати [26]. Ефективне застосування правил конкуренції ЄС та регуляторних реформ має життєво важливе значення для цифрової трансформації економіки ЄС та посилення стійкості єдиного ринку.

У 2022 році Генеральний суд виніс кілька важливих рішень, що стосуються антимонопольної діяльності Комісії.

У вересні 2022 року Генеральний суд в основному підтвердив рішення Комісії від 2018 року [27], дійшовши висновку, що Google наклав незаконні обмеження на виробників пристроїв Android та операторів мобільних мереж, щоб зберегти своє домінуюче становище в загальному пошуку в Інтернеті. Суд зменшив розмір штрафу з 4,34 млрд. євро до 4,125 млрд. євро. Зокрема, Суд підтримав висновок Комісії про те, що Android та iOS належать до окремих відповідних товарних ринків. Він також підтвердив висновки Комісії про те, що Google обмежував конкуренцію як з боку конкуруючих загальних пошукових сервісів і браузерів за допомогою умов попередньої інсталяції, які Google нав'язував виробникам мобільних пристроїв, так і з боку альтернативних версій Android і конкуруючих загальних пошукових сервісів за допомогою своїх угод про боротьбу з фрагментацією.

У 2018 році Комісія наклала на Qualcomm штраф у розмірі 997 мільйонів євро, визнавши, що компанія зловживала своїм домінуючим становищем на світовому ринку чіпсетів, сумісних зі стандартом Long Term Evolution (LTE). Qualcomm погодилася здійснити "значні виплати" компанії Apple за умови, що Apple буде використовувати у своїх пристроях виключно чіпсети Qualcomm. Комісія визнала, що ці виплати за ексклюзивність можуть мати антиконкурентні наслідки, оскільки зменшують стимули для Apple переходити до конкуруючих

постачальників чипсетів LTE. Qualcomm оскаржила це рішення, стверджуючи, що Комісія припустилася процедурних помилок і що її оцінка антиконкурентних наслідків була недостатньою. Генеральний суд повністю скасував рішення Комісії, виявивши низку процедурних порушень, які, на думку Генерального суду, вплинули на право Qualcomm на захист. Генеральний суд також не погодився з аналізом Комісії щодо антиконкурентних наслідків виплат за ексклюзивність.

Що стосується зловживань монопольним (домінуючим) становищем в Україні, ще у квітні 1992 року було прийнято Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», частиною другою статті 52 якого передбачалося, що виплачувати пенсію особам, звільненим із військової служби за наявності встановленої законодавством вислуги на військовій службі (далі – військові пенсіонери) має право лише акціонерне товариство «Державний ощадний банк України». Зазначене мало наслідком встановлення АТ «Ощадбанк» необґрунтованих цін чи інших умов надання банківських послуг, які товариство надавало одноособово у зв'язку з визначеним законодавством виключним правом. Антимонопольний комітет України розглянув справу про порушення АТ «Ощадбанк» законодавства про захист економічної конкуренції у вигляді зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку послуг із ведення пенсійних рахунків військових пенсіонерів шляхом вчинення дій, що можуть призвести до ущемлення інтересів споживачів, які були б неможливими за умов існування значної конкуренції на ринку (рішення від 06.12.2018 № 691-р). Під час розгляду справи Комітет звертався до КМУ з пропозиціями щодо надання доручення заінтересованим державним органам розглянути питання внесення змін до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» у частині забезпечення вибору банків для виплати пенсій військовим пенсіонерам. Однак до червня 2022 року у зв'язку з відсутністю законодавчих змін положення Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб,

звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» у частині визначення АТ «Ощадбанк» єдиним банком для виплати пенсій військовим пенсіонерам залишалися незмінними. Завдяки зусиллям Комітету 19 червня 2022 року Верховною Радою України були внесені зміни до цього Закону, якими скасовано норму, що наділяла АТ «Ощадбанк» виключними правами на виплату пенсій військовим пенсіонерам [28].

Отже, маючи приклад справ, які стосуються зловживання монопольним домінуючим становищем можна сказати, що основні відмінності між справами Антимонопольного комітету України та Європейської комісії полягають у:

- Масштабі справ. Європейська комісія розглядає справи, що стосуються діяльності компаній на території всього Європейського Союзу, тоді як Антимонопольний комітет України розглядає справи, що стосуються тільки території України.
- Характері порушень. Справи, що розглядає Антимонопольний комітет України, частіше стосуються зловживання домінуючим становищем на внутрішньому ринку, тоді як Європейська комісія також розглядає справи щодо порушень на зовнішніх ринках та порушень з міжнародним елементом.
- Законодавстві. Антимонопольний комітет України діє на підставі внутрішнього законодавства, тоді як Європейська комісія виходить з положень законодавства всіх країн-членів.
- Рішення та штрафи. Європейська комісія може призначати штрафи у величезній сумі, тоді як АМКУ використовує інші шляхи вирішення проблеми – надає рекомендації, щодо усунення правопорушення або приймає нестандартні рішення, показані у прикладі. У разі, якщо ці методи не спрацювали Комітет накладає штрафи але вони зазвичай нижчі за розміром.

Також можна відзначити, що процес розгляду справи в Антимонопольному комітеті України може бути довшим, ніж в Європейській комісії. Навіть не

звертаючи уваги на те, що у Європі можуть відбуватись додаткові перевірки та консультації зі спеціалістами, що може затягнути розгляд справи.

РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ АНТИМОНОПОЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Удосконалення інституційного забезпечення антимонопольного регулювання

Достатні фінансові та людські ресурси є ключовими для незалежного та ефективного забезпечення дотримання правил конкуренції [29]. АМКУ є одним з найбільш недофінансованих органів державної влади серед усіх органів державної влади України відповідно до загального обсягу видатків Державного бюджету України на 2023 рік, як зазначено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Видатки Державного бюджету України на 2023 рік, (грн.)

Орган державної влади	Всього видатків	З них на оплату праці	Частка коштів на оплату праці в загальній сумі видатків, %
Управління справами Апарату Верховної Ради України	2 732 138 300	1 642 302 800	60,1
Міністерство економіки України	2 646 156 000	881 858 600	33,3
Державна служба статистики України	1 021 222 900	779 766 300	76,4
Державна аудиторська служба України	949 125 800	656 881 000	69,2
Координаційний центр з надання правової допомоги	803 465 000	357 291 100	44,5
Міністерство цифрової трансформації України	616 167 400	138 858 600	22,6
Державна служба з питань праці	508 646 600	397 148 100	78,1
Рахункова палата	369 020 400	251 299 000	68,1
Державна екологічна інспекція України	360 184 400	258 337 100	71,7
Антимонопольний комітет України	260 234 300	170 252 300	65,4

Джерело: розраховано автором за даними [30]

Нинішні бюджетні обмеження АМКУ негативно впливають не лише на його зусилля з набору персоналу, але й на повсякденне функціонування організації.

Питання оплати праці необхідно вирішувати на всіх рівнях, щоб гарантувати, що АМКУ зможе наймати та утримувати потрібних людей, а також забезпечити успішний розвиток організації. Заробітна плата та умови праці в усіх підрозділах Антимонопольного комітету мають бути конкурентоспроможними порівняно з відповідними галузевими міністерствами та регуляторні органи, які займаються складними економічними питаннями, суди та, певною мірою, приватна практика. Брак додаткових ресурсів для поточної та очікуваної роботи груп з питань закупівель та державної допомоги викликає відверте занепокоєння. На обидві групи покладено значну відповідальність без відповідного фінансування та кадрового забезпечення. Додаткові ресурси потрібні терміново.

Крім того, АМКУ наразі бракує свободи у розподілі персоналу та бюджетів між територіальними відділеннями та центральним апаратом. Це дозволило б коригувати розподіл відповідно до внутрішніх пріоритетів і могло б дещо пом'якшити ресурсні обмеження.

Серед можливих рішень - значно збільшити окремі бюджетні асигнування в загальному державному бюджеті, які АМКУ може витратити самостійно, або дозволити АМКУ генерувати власні доходи шляхом стягнення плати з користувачів (наприклад, за подання заявок на концентрацію або оскарження закупівель). Інші органи фінансуються за рахунок податків або внесків, що стягуються з суб'єктів господарювання в цілому. Незалежні джерела фінансування також забезпечують певну ізоляцію від потенційного політичного впливу.

Всі члени АМКУ повинні мати чітко визначені терміни повноважень з метою забезпечення безперервності та запобігання надмірному політичному впливу. Слід уникати одночасного призначення або звільнення всіх членів комітету. Поетапний підхід дозволить запобігти цьому.

Технології відіграють дедалі важливішу роль в ефективному правозастосуванні. Інформаційні технології АМКУ, як програмне, так і апаратне

забезпечення, є застарілими. Капітальних витрат на їхнє обслуговування не передбачено, а перспективи модернізації в майбутньому є туманними.

Наразі спори у сфері конкуренції розглядаються як адміністративними, так і господарськими судами. Крім того, судам та суддям бракує спеціальних знань у сфері конкурентного права та його принципів. Це призводить до таких наслідків, як винесення суперечливих та взаємовиключних рішень у справах, що стосуються конкурентного права. Оскільки питання конкурентного права часто є складними та економічно витонченими, певна спеціалізація суддів або певна концентрація справ на кількох суддях широкого профілю значно допомогла б у розгляді цих справ. Ці судді повинні пройти відповідну підготовку, оскільки питання конкурентного права вимагають глибокого розуміння концепцій конкурентного права, економічного мислення та економіки конкуренції, чого не можна очікувати від суддів широкого профілю.

Пропонується внести зміни до процесуального законодавства, які б дозволили створити групу суддів, що спеціалізуються на конкурентному праві та мають відповідну кваліфікацію для розгляду спорів у сфері конкурентного права. Ці судді потребуватимуть інтенсивної підготовки. Спеціалізовані тренінги можуть проводитися державними установами, юридичною та науковою спільнотою, неурядовими організаціями, а також із залученням міжнародних організацій.

Досвід АМКУ у сфері правозастосування є неоднозначним, особливо у сфері узгоджених дій. Як зазначалося, незважаючи на найкращі наміри, АМКУ все ще за замовчуванням розглядає справи про зловживання. Брак досвіду в розслідуванні змов і залежність від монополістичних практик означає, що слідчі за замовчуванням розглядають справи як зловживання домінуючим становищем. Хоча співвідношення справ про узгоджені дії до справ про зловживання почало покращуватися, попереду ще довгий шлях. Крім того, АМКУ намагається значно зменшити роль структурних ринкових показників (наприклад, ринкової частки підприємств) у визначенні домінування та збільшити роль інших міркувань у

своєму аналізі, таких як економічний аналіз ринкової ситуації та негативних наслідків для конкуренції та споживачів[31].

Більшість справ про зловживання домінуючим становищем, що розглядаються АМКУ, стосуються встановлення ціни або інших умов придбання на рівні, який нібито є неможливим у справді конкурентному середовищі. АМКУ витрачає значні ресурси на боротьбу із завищеними цінами та іншими заходами цінового контролю - отже, намагається лікувати симптоми порушень конкуренції, а не їх причини. Загалом, якість аналізу ринку в рішеннях АМКУ є неповною та поверхневою, хоча деякі рішення демонструють глибше розуміння продуктів чи послуг, про які йдеться[32].

Наразі підрозділ АМКУ з питань державних закупівель стикається зі стислими термінами та обмеженими ресурсами. Намагаючись виконати свої зобов'язання як органу оскарження у спрах щодо державних закупівель, Комітет змушений працювати понаднормово. У цій сфері потрібні додаткові ресурси, а строки розгляду скарг мають бути змінені, щоб забезпечити більше часу для належного розгляду справ. Крім того, можна створити інший механізм для розгляду спорів у сфері закупівель, вилучивши цю функцію з компетенції АМКУ.

2.2. Оптимізація інструментарію антимонопольного регулювання

Законодавчий процес в Україні є складним, оскільки Верховна Рада, Кабінет Міністрів та окремі міністерства регулярно приймають підзаконні акти або встановлюють правила чи норми, які суперечать первинному законодавству і часто включають різні винятки та вилучення із законів [33]. Слід переглянути та привести у відповідність до міжнародних норм положення антимонопольного законодавства, яким бракує чіткості - наприклад, положення, що вимагає враховувати оборот та активи корпоративної групи продавця при оцінці того, чи

досягнуто порогових показників для злиття. Слід також припинити тенденцію уряду надавати винятки із застосування законодавства у сфері закупівель.

АМКУ має забезпечити ефективне запобігання та покарання за картельні змови та змови на торгах шляхом: посилення повноважень щодо проведення розслідувань, встановлення індивідуальної відповідальності та посилення адміністративних покарань для фізичних осіб, припинення ухиляння від сплати штрафів, встановлення прямої виконавчої сили рішень АМКУ.

Згідно з чинним законодавством, АМКУ обмежений у можливості збирати докази, оскільки він не може проводити обшуки та вилучення документів без згоди суб'єкта господарювання, щодо якого ведеться розслідування, а також не може допитувати фізичну особу без її згоди. Ще одним обмеженням для АМКУ у зборі доказів є те, що він не має права проводити обшуки та вилучення документів у приватних приміщеннях. У сукупності ці недоліки серйозно обмежують можливості АМКУ отримувати докази порушень конкурентного законодавства та відкривають можливості для приховування та знищення доказів, як тільки стає відомо, що розслідування триває.

Слід внести зміни до законодавства, які дозволять АМКУ за рішенням суду проводити обшуки та вилучення доказів у приватних приміщеннях. Закон також має бути змінений з метою збільшення штрафних санкцій для суб'єктів господарювання, які не виконують обґрунтовані вимоги АМКУ щодо надання документів та іншої інформації.

Крім того, АМКУ не має ефективних повноважень для визначення бенефіціарних власників багатьох фірм, які номінально контролюються офшорними компаніями.

Законодавство не встановлює санкцій для фізичних осіб за порушення конкурентного законодавства, хоча Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає можливість накладання невеликих штрафів на фізичних осіб за деякі адміністративні правопорушення. До Кодексу слід внести

зміни, які дозволять АМКУ накладати адміністративні штрафи на фізичних осіб-порушників.

Індивідуальні штрафи за порушення законодавства про захист економічної конкуренції мають бути значними, щоб мати стримуючий ефект. Для досягнення цієї мети можна розглянути два варіанти: внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, що передбачатимуть збільшення кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, або розробку спеціального режиму штрафів в рамках іншого нормативно-правового акта.

Наразі винні особи успішно уникають сплати штрафів шляхом ліквідації, перереєстрації або зміни назви суб'єкта господарювання, на якого накладено стягнення та оштрафовано. Для вирішення цієї проблеми необхідно внести зміни до законодавства, щоб передбачити відповідальність материнської компанії у випадку порушення і, відповідно, покласти відповідальність за порушення дочірньої компанії як на дочірню компанію, так і на її материнську компанію, якщо вони входять до однієї групи суб'єктів господарювання.

Наразі АМКУ має право лише звертатися до суду для примусового виконання остаточних рішень про порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Деякі порушення конкурентного законодавства створюють факти та завдають шкоди, які неможливо виправити, і вимагають негайного реагування. Рекомендуємо надати АМКУ право звертатися до суду із заявами про судову заборону антиконкурентної поведінки на час проведення розслідувань.

Україна потребує розробки та впровадження правових та організаційних механізмів, які забезпечать ефективну взаємодію АМКУ з правоохоронними органами, зокрема з Національною поліцією, під час розслідування справ, пов'язаних з порушенням законодавства про захист економічної конкуренції. Така еволюція від співпраці на основі бажання до чітко сформульованої, обов'язкової до виконання співпраці забезпечить чіткий розподіл ролей та обов'язків у спільних розслідуваннях та обміні інформацією. З ключовими партнерами слід

укласти меморандуми про взаєморозуміння, а подальша розбудова відносин у формі робочих груп, обмінів та обміну найкращими практиками буде особливо важливою. Слід розглянути можливість підвищення статусу АМКУ до статусу правоохоронного органу, щоб забезпечити йому незалежність у проведенні розслідувань без впливу або необхідності покладатися на допомогу інших органів.

Контроль за концентраціями часто є основним вікном, через яке бізнес-спільнота та міжнародні інвестори сприймають антимонопольний орган. Історично АМКУ має репутацію непрозорого, непослідовного, зтягнутого органу, який не зважає на законні інтереси сторін, що подають заяву про концентрацію. Хоча було зроблено багато кроків для вирішення цих проблем, співробітники АМКУ повинні запровадити практику попередніх консультацій із заявниками на концентрацію, причому такі консультації повинні відбуватися на ранній стадії процесу і якомога частіше в подальшому. Разом з цими консультаціями бізнес та юридична спільнота з нетерпінням чекає на положення та інструкції щодо принципів та підходів, які будуть застосовуватися АМКУ при оцінці концентрацій. Всі ці кроки, разом з поточною роботою, яку проводять міжнародні партнери, необхідні для того, щоб допомогти оновити та підвищити довіру до життєво важливої гілки АМКУ. Механізм попередніх консультацій зі сторонами злиття має бути впроваджений і зрозумілий для персоналу та ринку. Це піде на користь як АМКУ, так і учасникам злиття, допоможе з'ясувати питання конкуренції та спростити вимоги до повідомлень та інформації. Крім того, керівництво АМКУ має забезпечити, щоб співробітники АМКУ дозволяли і навіть заохочували неформальні консультації протягом періоду експертизи, які виходять далеко за рамки обов'язкових консультацій. Наявність рекомендацій АМКУ щодо концентрацій має підвищити ефективність таких консультацій.

2.3. Формування конкурентної політики держави з урахуванням європейського досвіду

Україна ставить перед собою складне завдання здійснення глибоких економічних реформ та створення функціонуючої ринкової економіки в рамках євроінтеграції. Досягнення цих цілей вимагає впровадження ефективної конкурентної політики держави, спрямованої на створення конкурентного середовища, захист законних інтересів підприємців і споживачів, а також підвищення конкурентоспроможності виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках [34].

АМКУ розпочав процес гармонізації антимонопольної практики країни з найкращими міжнародними практиками. Наразі кілька міжнародних проєктів тривають або готуються до запуску, які допоможуть АМКУ у подальшій гармонізації з такими міжнародними стандартами з колегами в ЄС та за його межами [35]. Поточна робота з проєктом ЄС Twinning та іншими міжнародними проєктами (такими як FTC та ERBD) в рамках АМКУ має бути продовжена. Успіх цих міжнародних зусиль може бути досягнутий лише за умови, що АМКУ відіграватиме координуючу роль, щоб забезпечити відсутність дублювання зусиль чи ресурсів з боку донорів та широке залучення до цих проєктів співробітників АМКУ. Оцінка цих зусиль має бути проведена вчасно, щоб забезпечити прогрес і успіх на шляху до гармонізації.

Україні слід розглянути можливість впровадження підходу ЄС коли материнська група може бути притягнута до солідарної та суворої відповідальності за антимонопольні порушення, вчинені однією з дочірніх компаній групи. Це могло б захистити здатність АМКУ стягувати штрафи у випадках, коли дочірнє підприємство організує свою неплатоспроможність або ліквідується, намагаючись уникнути відповідальності.

Ефективний режим боротьби з картелями вимагає співпраці та обміну інформацією з міжнародними партнерами. АМКУ повинен мати можливість

впроваджувати найкращі практики, офіційно обмінюватись інформацією між конкурентними відомствами під час розслідування картельних змов та мати можливість міжнародного співробітництва у сфері конкурентних розслідувань та судових процесів.

Сучасні міжнародні тенденції у сфері конкуренції спрямовані на більшу прозорість щодо пріоритетів правозастосування антимонопольних органів. Це часто включає проведення круглих столів з адвокатурою та приватним сектором, інформування громадськості та публікацію публічних річних планів з викладенням стратегічних цілей відомства. АМКУ має забезпечити проведення подібних адвокаційних заходів та надання такої ж чіткої інформації за всіма напрямками своєї роботи. Інформування громадськості також сприятиме поширенню знань про вимоги конкурентного законодавства та підвищенню культури конкуренції на всіх рівнях.

Для того, щоб додати більше економічного аналізу до своїх рішень, АМКУ потрібно буде вдосконалити свої методи розслідування, щоб краще зрозуміти конкурентну динаміку ринків та різних учасників ринку. Таким чином, АМКУ повинні бути більш активними у зверненні до учасників ринку за інформацією. Цей процес вимагатиме від АМКУ здобуття більшої довіри з боку бізнес-спільноти в цілому. Співробітники КУА повинні продемонструвати компетентність у розумінні ринків загалом і бути здатними надати надійні запевнення в тому, що інформація та думки суб'єктів господарювання можуть бути збережені конфіденційно, якщо вони про це попросять. З цією метою АМКУ слід залучати до роботи економістів, які мають досвід роботи в сфері промислових організацій.

АМКУ повинен продовжувати виступати в ролі захисника конкуренції для інших гілок влади, приділяючи особливу увагу підвищенню рівня розуміння принципів конкурентної політики серед суддів, прокурорів та інших працівників правоохоронних і регуляторних органів. Для цього АМКУ міг би розглянути можливість оприлюднення попередніх висновків.

Особливо ефективним для АМКУ буде посилення оцінки проектів указів Президента України, законопроектів, що перебувають на розгляді Парламенту, та проектів постанов Уряду України на основі проконкурентних принципів. Результати таких експертиз мають оприлюднюватися. Члени АМК повинні прагнути бути представленими у вищих органах влади.

Заохочується використання Інструментарію ОЕСР з оцінки конкуренції. Він містить корисні рекомендації та практичний досвід, викладені мовою, зрозумілою навіть для експертів, які не займаються питаннями конкуренції [36]. Цей Інструментарій може бути застосований у різних проблемних секторах для забезпечення належного проконкурентного регулювання та належного розвитку секторів.

Існує нагальна потреба створення законодавства на основі Директиви Європейського Союзу про недобросовісні торговельні практики у відносинах між компаніями в ланцюгах постачання сільськогосподарських і харчових продуктів (Directive on unfair trading practices in business-to-business relationships in the agricultural and food supply chain) [37]. Документ має містити перелік недобросовісних торговельних практик, заборонених у відносинах між компаніями в ланцюгах постачання сільськогосподарських і харчових продуктів, таких як зниження ціни під закупівлю, вимагання відшкодування збитків, пов'язаних з втратою або пошкодженням товару, зміну умов оплати чи відстрочення оплати, зміну умов поставки товару та інших. Документ передбачає захист виробників, постачальників та інших учасників ланцюга постачання від недобросовісних торговельних практик та забезпечення справедливої конкуренції на ринку.

Інтеграція такого документу в законодавство України може бути корисною для захисту інтересів українських виробників та постачальників від недобросовісних торговельних практик у ланцюгах постачання сільськогосподарських і харчових продуктів.

Отже, враховуючи вищевикладене, ми пропонуємо загальні рекомендації щодо регулювання конкуренції:

- Покращити нормативно-правову базу, щоб вона чітко визначала процедури розробки та впровадження конкурентної політики в Україні, включаючи цілі, принципи, пріоритети, завдання, механізми і критерії реалізації, організацію виконання, відповідальність та підзвітність суб'єктів. Всі нормативні акти повинні підлягати незалежній експертизі для виявлення норм, що сприяють корупції або лобізму.
- Розробити загальну стратегію розвитку конкурентних відносин, яка буде довгостроковою та захищена від політичних циклів та змін у владних командах.
- Посилити просвітництво щодо конкурентної політики, забезпечивши кращу освіченість громадськості та політико-економічної еліти про важливість конкуренції.
- Удосконалити антимонопольне законодавство та забезпечити ефективну реалізацію цих законів. Антимонопольна політика повинна створювати рівні умови для всіх суб'єктів господарювання і сприяти розвитку конкурентних переваг українських компаній. Антимонопольне законодавство не повинно бути спрямоване проти створення великих інтегрованих спілок і об'єднань, але має нейтралізувати можливі негативні наслідки їх домінування.
- Зміцнити контроль за дотриманням антимонопольного законодавства шляхом введення додаткових питань щодо ціноутворення та регулювання певних форм і механізмів державного втручання в ціноутворення. Розширити практику притягнення керівників підприємств до кримінальної відповідальності за порушення антимонопольного законодавства, а також збільшити розмір штрафів за антиконкурентну діяльність.

ВИСНОВОКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, що антимонопольне регулювання є важливим інструментом у забезпеченні конкуренції на ринках та захисту прав споживачів. Україна та Європейський союз мають схожі підходи до антимонопольного регулювання, проте є певні відмінності у нормативно-правових актах та інституційному забезпеченні.

Встановлено, що в Україні потрібно покращувати інституційне забезпечення та інструментарій антимонопольного регулювання, зокрема, було запропоновано покращити процедуру розгляду справ про зловживання монопольним становищем, удосконалити механізми взаємодії між антимонопольним органом та іншими органами державної влади, забезпечити ефективну діяльність регулятора на ринках, забезпечити відкритість та доступність інформації для громадськості та бізнесу.

Щодо Європейського союзу, важливо зазначити, що його антимонопольна політика є однією з найбільш розвинутих у світі та має значний вплив на міжнародну торгівлю. Проте, останніми роками Україна здійснює значні зусилля для покращення своєї системи антимонопольного регулювання та наближення до європейських стандартів.

Також, було досліджено приклади справ, які відображають відмінності в підходах до визначення монопольної діяльності та зловживання домінуючим становищем.

Антимонопольний комітет України розглядає справи, що стосуються тільки території України, тоді як Європейська комісія розглядає справи, що стосуються діяльності компаній на території всього Європейського Союзу. Хоча справи, які розглядає Антимонопольний комітет України, частіше стосуються зловживання домінуючим становищем на внутрішньому ринку, Європейська комісія також розглядає справи щодо порушень на зовнішніх ринках та порушень з міжнародним елементом. Антимонопольний комітет України діє на підставі

внутрішнього законодавства, тоді як Європейська комісія виходить з положень законодавства всіх країн-членів. Європейська комісія може призначати штрафи у величезній сумі, тоді як АМКУ використовує інші шляхи вирішення проблеми, що може призвести до більш довготривалого процесу. Рекомендації, які надає Антимонопольний комітет України, можуть бути недостатньо ефективними, тому штрафи можуть бути накладені в разі, якщо рекомендації не спрацювали.

На основі проведеного аналізу було сформульовано рекомендації щодо покращення інституційного забезпечення та законодавства України. Зокрема, було наголошено на тому, що достатні фінансові та людські ресурси є ключовими для незалежного та ефективного забезпечення дотримання правил конкуренції. АМКУ є одним з найбільш недофінансованих органів державної влади в Україні, що негативно впливає на його зусилля з набору персоналу та повсякденне функціонування. Для успішного розвитку АМКУ, необхідно вирішувати питання оплати праці на всіх рівнях, щоб гарантувати, що АМКУ зможе наймати та утримувати потрібних людей, а також забезпечити успішний розвиток організації. Заробітна плата та умови праці в усіх підрозділах АМКУ мають бути конкурентоспроможними порівняно з відповідними галузевими міністерствами та регуляторними органами, які займаються складними економічними питаннями.

Також у матеріалі зазначається, що брак додаткових ресурсів для поточної та очікуваної роботи груп з питань закупівель та державної допомоги викликає відверте занепокоєння. На обидві групи покладено значну відповідальність без відповідного фінансування та кадрового забезпечення. Для поліпшення ситуації пропонується декілька можливих рішень, зокрема збільшення бюджетних асигнувань в загальному державному бюджеті.

Також ми вказуємо на необхідність гармонізації практики Антимонопольного комітету України (АМКУ) з міжнародними стандартами та співпраці з міжнародними партнерами для боротьби з картелями та обміну інформацією. Також згадується необхідність впровадження підходу ЄС щодо притягнення до відповідальності материнських компаній за дії їх дочірніх

підприємств. Пропонуємо, щоб АМКУ забезпечив більшу прозорість щодо своїх пріоритетів та стратегічних цілей через проведення адвокаційних заходів та публікацію річних планів.

Для досягнення цих цілей, АМКУ повинен активно співпрацювати з іншими правоохоронними та регуляторними органами в Україні, а також з міжнародними організаціями, які займаються питаннями конкуренції. Наприклад, можна брати участь у спільних проектах з Організацією Економічного Співробітництва та Розвитку (ОЕСР), Європейською Комісією, Світовою Організацією Торгівлі (СОТ) та іншими міжнародними організаціями.

Крім того, АМКУ має розвивати діалог з бізнесом та громадськістю, щоб забезпечити більшу прозорість та відкритість в своїй діяльності. Наприклад, можна створити Раду з питань конкуренції, яка буде об'єднувати представників різних галузей економіки та громадських організацій, щоб розглядати питання, пов'язані з конкуренцією та регулюванням.

Важливим аспектом роботи АМКУ є забезпечення ефективного захисту прав споживачів. АМКУ має дбати про те, щоб бізнес-суб'єкти дотримувалися правил конкуренції, що сприятиме забезпеченню якості продуктів та послуг, а також зменшенню їх цін.

Усі ці заходи допоможуть АМКУ стати більш ефективним та авторитетним органом, який забезпечує захист конкуренції на українському ринку та сприяє економічному розвитку країни.

Отже, гармонізація Українського антимонопольного законодавства з Європейським має великий потенціал для забезпечення ефективності та конкурентності української економіки, а впровадження запропонованих рекомендацій допоможе досягти цієї мети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Управління у сфері економічної конкуренції : навч. посіб. у 2 т. Том 2 / В.Д. Лагутін, О.В. Вертелева, О.І.Міняйло та ін. ; за ред. А.Г. Герасименко Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. URL: <https://knute.edu.ua/file/NjY4NQ==/e99c677d66be66e6e67ff165ae049fd6.pdf>
2. Закон України "Про Антимонопольний комітет України " № 3659-ХІІ від 26.11.1993 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3659-12#Text> (Дата звернення 03.05.2023)
3. Закон України "Про захист економічної конкуренції" № 2210-ІІІ від 11.01.2001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (Дата звернення 31.03.2023)
4. Закон України "Про захист від недобросовісної конкуренції" № 236/96-ВР від 07.06.1996 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-вр#Text> (Дата звернення 01.04.2023)
5. Концептуально-методологічні трансформації економічної теорії ХХІ століття: монографія / А. А. Мазаракі, В. Д. Лагутін, А. Г. Герасименко та ін. ; за ред. А. А. Мазаракі. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 344 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/647642262f16b30104ca1ccb5f800308.pdf>
6. Установчі договори ЄС: Договір про Європейський Союз і Договір про функціонування Європейського Союзу від 25.03.1957 (у редакції Лісабонського договору) URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=OJ:C:2007:306:TOC> (Дата звернення 01.04.2023)
7. Council regulation (EC) no 1/2003 of 16 December 2002 on the implementation of the rules on competition laid in Articles 81 and 82 of the treaty. Official journal 2003 L. 1. P. 1-25.
8. Директива 2019/1 Європарламенту та Ради від 11.12.18 щодо надання національним конкурентним відомствам повноважень більш ефективно виконувати функції виконавчої влади та забезпечувати належне функціонування внутрішнього ринку (OJ L11, 14.1.19).
9. Commission Regulation (EU) No 1217/2010 of 14 December 2010 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union

to certain categories of research and development agreements. Official Journal. 2010. L 335. P. 36-42

10. Commission Regulation (EU) No 1218/2010 of 14 December 2010 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to certain categories of specialization agreements. Official Journal. 2010. L. 335. P. 43-47.

11. Commission Regulation 330/2010 of 20 April 2010 on the application of Article 101(3) of the Treaty on the Functioning of the European Union to categories of vertical agreements and concerted practices. Official Journal. 2010. L. 102. P. 1-7.

12. Council Regulation (EC) No 139/2004 of 20 January 2004 on the control of concentrations between undertakings ... P. 1-22.

13. Council Regulation No 659/1999 of 22 March 1999 laying down detailed rules for the application of Article 93 (now Art.88) of the EC Treaty. Official Journal. 1999. L. 83/1. P. 1-9.

14. Maher I. Regulation and Modes of governance in EC Competition Law: What's New in Enforcement Fordham International Law Journal. 2008. P. 37-89; Petit N. From Hard to Soft Enforcement of EC Competition Law – A Bestiary of "Sunshine" Enforcement Instruments. Alternative Enforcement Techniques in EC Competition Law. Settlement, Commitments and Other Novel Instruments. Brussels. 2009. P. 183.

15. Communication from the Commission – Notice – Guidelines on the application of Article 81(3) of the Treaty OJ [2004]. P. 97-118.

16. Commission Notice on agreements of minor importance which do not appreciably restrict competition under Article 81(1) of the Treaty establishing the European Community (de minimis) OJ [2001]. P. 13-15.

17. Commission notice on the definition of the relevant market for the purposes of Community competition law OJ [1997]. P. 5-13.

18. Commission Communication, Guidelines on Art. 81 (3) of the Treaty, [2004] OJ. P. 13.

19. Case C-41/90 Klaus Höfner and Fritz Elser v. Macrotron GmbH [1993] ECR I-1979; Case C-303/99 Wouters v. Algemene Raad van de Nederlandsche Orde van Advocaten [2002] ECR I-1577 URL: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:1689d986-8f43-4ecc-a389-bb324927dfc5.0002.06/DOC_1&format=PDF
20. Case T-112/05 Akzo Nobel v. Commission [2007] ECR II-000; Case Soda-ash/Solvay [1991] OJ L 152/16 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>
21. Case T-6/89 Enichem v. Commission [1991] ECR II-01623; Case T-201/04 R Microsoft v. Commission [2004] ECR II-4463. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016P%2FTXT>
22. Case 85/76 Hoffmann-La Roche & Co. v. Commission [1979] ECR 461. URL: <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=89307-%20&pageIndex=0&doclang=en&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=10972>
23. Agreement on the European Economic Area. Official Journal. 1994. L. 1/1. P. 2-389.
24. Agreement between the European Communities and the Government of Canada regarding the application of their competition laws. Official Journal. 1999. L. 175. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/international_en
25. Agreement between the European Community and the Government of Japan concerning cooperation on anticompetitive activities. Official Journal. 2003. L. 183.
26. Важливість конкуренції та інновацій також підкреслюється в Повідомленні Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів "Стратегія МСП для сталої та цифрової Європи", 10.3.2020, COM(2020) 103 final; та в Повідомленні Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічному і соціальному комітету та Комітету регіонів "Оновлення Нової промислової стратегії 2020: Створення сильнішого Єдиного ринку для відновлення Європи", 25.5.2021, COM(2021) 350 final. URL: https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_40305

27. Справа АТ.40099, Google Android. URL: https://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/case_details.cfm?proc_code=1_АТ_40099
28. Річний звіт АМКУ 2022. URL: <https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/641/87f/e95/64187fe957f1c745683055.pdf>
29. Штундер І. О. Оновлення стратегії формування ефективної зайнятості України: пріоритети і перспективи. Економіка та держава №6/2022 С. 40-45. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/economy/article/view/61/62>
30. Розподіл видатків Державного бюджету України на 2023 рік. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Додаток_№3.pdf
31. Ясько Ю. І. Інституційне забезпечення конкурентної політики держави. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 19-20. С. 74–79. URL: <http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=7179&i=11>
32. Ясько Ю. І. Розвиток конкуренції як фактор посткризового відновлення економіки. Ефективна економіка. 2020. № 10. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8264>
33. ЯСЬКО Ю. (2022). Механізм реалізації конкурентної політики держави. SCIENTIA FRUCTUOSA (ВІСНИК Київського національного торговельно-економічного університету), 145(5), 29–41. URL: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(145\)02](https://doi.org/10.31617/1.2022(145)02)
34. Герасименко А.Г. Місце України у глобальній економіці: сучасний стан та перспективи. Проблеми системного підходу в економіці. 2020. 4 (78). С.45 URL: http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/4_78_2020_ukr/8.pdf
35. Уманців Ю. М., Золіна Д. О.; Макроекономічний вимір національної конкурентоспроможності за умов глобалізації. Економічна теорія та право. № 2 (49) 2022 С. 47-71. URL: http://econtlaw.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/Economic-Theory-and-Law-2022-2-2_47-71.pdf
36. URL: www.oecd.org/competition/toolkit
37. Directive (EU) 2019/633 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on unfair trading practices in business-to-business relationships in the agricultural and food supply chain. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/633/oj> (Дата звернення 31.03.2023)